

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG

BÙI THỊ MINH HUYỀN

**DẠY HỌC CA KHÚC VIẾT VỀ SƠN LA CHO HỌC SINH
THANH NHẠC GIỌNG NỮ CAO, TRƯỜNG TRUNG CẤP
VĂN HÓA NGHỆ THUẬT VÀ DU LỊCH SƠN LA**

TÓM TẮT LUẬN VĂN THẠC SĨ

Chuyên ngành: Lý luận và phương pháp dạy học Âm nhạc

Mã số: 8140111

Hà Nội, 2022

**CÔNG TRÌNH ĐÃ ĐƯỢC HOÀN THÀNH
TẠI TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Đăng Nghị

Phản biện 1: PGS.TS Nguyễn Thị Tố Mai

Phản biện 2: PGS.TS Lê Văn Toàn

Luận văn được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận văn thạc sĩ tại Trường
ĐHSP Nghệ thuật Trung ương vào ngày 25 tháng 8 năm 2022

Có thể tìm hiểu luận văn tại:

Thư viện Trường ĐHSP Nghệ thuật Trung ương

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Là một tỉnh miền núi thuộc khu vực Tây Bắc Việt Nam, Sơn La được biết đến là nơi sinh sống của tộc người: “Thái, Mường, Việt, Mông, Dao, Xinh mun, Khơ mú, La Ha, Kháng, Lào... Những phong tục tập quán của các tộc người, cũng như cảnh đẹp thiên nhiên ở Sơn La, phần nào đã được phản ánh vào trong các loại hình nghệ thuật, mà ca khúc không phải trường hợp ngoại lệ.

Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La, với đội ngũ GV thanh nhạc, ngoài lòng đam mê nghề nghiệp, các thầy cô còn là những người có trình độ nghiệp vụ chuyên môn vững vàng. Tuy nhiên, trong quá trình giảng dạy cho các giọng hát nói chung và giọng nữ cao nói riêng, đa số GV chỉ chú ý rèn luyện cho HS những yếu tố kỹ thuật thanh nhạc cơ bản của phương Tây, nên khi áp dụng vào các ca khúc Việt Nam cũng như ca khúc viết về Sơn La thường đem đến cho người nghe một cảm giác khô cứng, không có sự cảm nhận rõ ràng về tính vùng miền mà trong nội dung ca khúc yêu cầu cần biểu đạt. Đó là vấn đề cần lưu ý khi giảng dạy những ca khúc viết về Sơn La cho HS thanh nhạc.

Trong chương trình thanh nhạc dạy cho HS hệ Trung cấp ở Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La, ngoài những mẫu luyện thanh, những ca khúc nổi tiếng giống như ở một số cơ sở đào tạo chuyên nghiệp khác, thì trong 6 học kỳ (từ năm thứ 2 đến khi tốt nghiệp) đều có một số ca khúc viết về Sơn La được lựa chọn để đưa vào dạy học. Điều đó cho thấy tính hợp lý của chương trình, vì vừa đảm bảo được cái chung, vừa đảm bảo được cái riêng của một cơ sở đào tạo. Dẫu vậy, một vấn đề được đặt ra là, sau khi các em tốt nghiệp về công tác tại Nhà hát ca múa nhạc hoặc đội thông tin lưu động của các huyện, muốn hay không trong chương trình biểu diễn đều phải có các ca khúc viết về Sơn La. Việc hát các ca khúc này có đạt hiệu

quả hay không, đó là một trong những vấn đề mà nhà trường và thầy cô dạy học thanh nhạc luôn trăn trở, quan tâm.

Là một giáo viên chuyên ngành trực tiếp đứng lớp nhiều năm, chúng tôi cũng nhận thấy việc dạy ca khúc viết về Sơn La cho HS thanh nhạc là điều cần thiết. Bởi thông qua đó, một mặt giúp HS phần nào hiểu và yêu quý những vẻ đẹp của cảnh quan thiên nhiên, con người của quê hương, mặt khác là để các em có thêm kỹ năng ca hát, đặc biệt là trong việc thể hiện những ca khúc viết về Sơn La.

Xuất phát từ những lý do nêu trên, chúng tôi chọn đề tài *Dạy học ca khúc viết về Sơn La cho học sinh thanh nhạc giọng nữ cao, Trường Trung cấp Văn hóa Nghệ thuật và du lịch Sơn La* để làm luận văn thạc sĩ chuyên ngành Lý luận và phương pháp dạy học Âm nhạc.

2. Tình hình nghiên cứu

Trong quá trình chuẩn bị thực hiện luận văn, chúng tôi đọc và tham khảo một số công trình nghiên cứu liên quan đến dạy học thanh nhạc. Các công trình này được chia thành hai mảng chính là: sách, tạp chí và các luận văn.

2.1. Sách và tạp chí

Cuốn *Luyện tập ca hát như thế nào* của Thang Tuyết Canh do Mai Khanh dịch. Nội dung sách đề cập tới nhiều vấn đề mang tính cơ bản nhất về kỹ thuật ca hát như: tư thế, hơi thở, kỹ thuật hát, cách nhả chữ... Trong nhiều vấn đề, chúng tôi đặc biệt quan tâm tới nội dung về cách thức xử lý ngôn ngữ và phương pháp thể hiện tình cảm trong quá trình ca hát. Đây là nội dung khá quan trọng, vì tác giả đã đưa ra được một số cách thức cho việc xử lý về ngôn ngữ trong ca hát.

Cuốn *Sách học thanh nhạc* của Mai Khanh, nội dung cũng đề cập đến nhiều khía cạnh về quá trình luyện tập kỹ thuật, kỹ năng ca hát. Ngoài vấn đề về kỹ thuật, chúng tôi sẽ lĩnh hội ở sách về cách nhìn nhận về thái

độ, là không nóng vội, không đốt cháy giai đoạn mà phải bình tĩnh giải quyết các vấn đề trong quá trình dạy học ca khúc cho HS.

Cuốn *Phương pháp sư phạm thanh nhạc* của tác giả Nguyễn Trung Kiên gồm 14 chương. Chúng tôi giành nhiều sự quan tâm đến các vấn đề: hơi thở, phân loại giọng hát, âm khu của giọng hát, tiêu chuẩn âm thanh, luyện tập các kỹ thuật khác nhau, chọn lựa và tập bài hát.

2.2. Luận văn

Phương pháp sư phạm biểu diễn thanh nhạc (1999) của Diệu Thúy [47], đây là luận văn thạc sĩ chuyên ngành Lý luận và phương pháp dạy học chuyên ngành Âm nhạc, bảo vệ tại Nhạc Viện Hà Nội.

Một số luận văn thạc sĩ ngành Lý luận và phương pháp dạy học âm nhạc, bảo vệ tại Hội đồng khoa học Trường ĐHSP Nghệ thuật TW như: *Nâng cao chất lượng dạy thanh nhạc cho hệ đại học sư phạm âm nhạc Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật TW* (2014) của Nguyễn Chí Công; *Giảng dạy thanh nhạc cho giọng nam cao* (2014) của Đàm Minh Hưng; *Rèn luyện hơi thở thanh nhạc trong dạy học thanh nhạc cho giọng nữ cao hệ đại học sư phạm âm nhạc, Trường Đại học Hải Phòng* của (2016) của Phạm Thu Hương; *Biện pháp giải quyết âm khu cao trong dạy học thanh nhạc* (2016) của Vũ Thị Tươi; *Dạy học ca khúc viết về Thái Bình cho sinh viên sư phạm âm nhạc Trường Cao đẳng Văn hóa Nghệ thuật Thái Bình* (2017) của Hoàng Kim Dinh [13]...

Nhìn chung, qua việc tìm hiểu một số công trình nghiên cứu, có thể khẳng định: Đến thời điểm hiện tại, chưa có tác giả nào nghiên cứu về dạy học hát ca khúc viết về Sơn La cho học sinh thanh nhạc giọng nữ cao tại Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La, do đó đề tài nghiên cứu của chúng tôi không trùng lặp. Tuy nhiên, những công trình, luận văn, bài viết nêu trên đã gợi mở nhiều vấn đề, đồng thời là tài liệu vô cùng quý giá cho chúng tôi tham khảo để tiếp tục nghiên cứu và hoàn thành luận văn này.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

Đề tài được tiến hành nghiên cứu nhằm mục đích xây dựng các biện pháp để nâng cao chất lượng dạy học hát ca khúc viết về Sơn La cho HS trung cấp thanh nhạc giọng nữ cao.

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Trong quá trình nghiên cứu, luận văn thực hiện một số nhiệm vụ chủ yếu sau đây:

Nghiên cứu những vấn đề thuộc lĩnh vực lý thuyết để xây dựng cơ sở lý luận cho luận văn.

Đánh giá về cơ sở vật chất và thực trạng dạy học thanh nhạc cho HS thanh nhạc nói chung, HS giọng nữ cao nói riêng tại Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La.

Nghiên cứu các biện pháp dạy học thanh nhạc để vận dụng cho phù hợp với đối tượng là HS giọng nữ cao.

Phân tích những đặc điểm ca khúc viết về Sơn La để phục vụ cho công việc dạy học cho HS giọng nữ cao.

Tìm ra và đề xuất các biện pháp cụ thể để thực hiện việc dạy học thanh nhạc cho HS giọng nữ cao, thông qua một số ca khúc tiêu biểu viết về Sơn La.

Tổ chức thực nghiệm sư phạm, sau đó đánh giá kết quả để kiểm chứng tính khả thi của các biện pháp đề ra trong luận văn.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

4.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của luận văn là dạy học thanh nhạc và các biện pháp dạy học hát ca khúc viết về Sơn La cho học sinh thanh nhạc giọng nữ cao tại Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

Luận văn chỉ nghiên cứu về *biện pháp dạy học hát ca khúc* viết về Sơn La cho HS thanh nhạc giọng nữ cao từ năm thứ hai cho đến năm thứ tư hệ trung cấp, đặc biệt nhấn mạnh vào việc xử lý cách phát âm và các kỹ thuật ở âm khu cao.

Ca khúc viết về Sơn La có số lượng tương đối nhiều, tuy nhiên trong luận văn này chúng tôi chỉ chọn một số ca khúc có tính tiêu biểu (về nghệ thuật cũng như sự lan tỏa đối với công chúng) đưa vào tài liệu để phục vụ cho quá trình nghiên cứu. Các ca khúc được lựa chọn là 18 bài.

Nghiên cứu được thực hiện tại không gian của Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La.

Thời gian thực hiện từ tháng 9 năm 2019 đến tháng 12 năm 2021.

5. Phương pháp nghiên cứu

Trong quá trình thực hiện nghiên cứu, luận văn sử dụng một số phương pháp nghiên cứu chính như sau:

Phương pháp nghiên cứu lý thuyết: phân tích, tổng hợp, quy nạp suy diễn, so sánh, đối chiếu, hệ thống hóa, khái quát hóa các vấn đề liên quan đến dạy học thanh nhạc.

Phương pháp nghiên cứu thực tiễn: điều tra, quan sát, đàm thoại, dự giờ, tổng kết kinh nghiệm...

Phương pháp dạy học thanh nhạc

Phương pháp thực nghiệm sư phạm: để kiểm tra tính khả thi những dữ kiện đưa ra trong luận văn.

6. Những đóng góp của luận văn

6.1. Về lý luận:

Luận văn đưa ra quan điểm về cách thức trong dạy học thanh nhạc cho HS chuyên ngành qua các ca khúc viết về địa phương.

Luận văn cũng đưa ra một số biện pháp có tính lý luận về phương pháp dạy học thanh nhạc cho một đối tượng cụ thể, ở những vùng miền cụ

thể, góp phần làm thay đổi nhận thức của GV trong việc dạy học ca khúc viết về một địa phương nào đó.

6.2. Về thực tiễn:

Luận văn có thể dùng làm tài liệu tham khảo cho đồng nghiệp tại trường và xa hơn là những cơ sở đào tạo có tính tương đồng, cùng hướng như Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La.

7. Bố cục luận văn

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo, Phụ lục và Hình ảnh minh họa, luận văn có bố cục 2 chương:

Chương 1: Cơ sở lý luận và thực trạng dạy học hát ca khúc viết về Sơn La cho học sinh giọng nữ cao.

Chương 2: Biện pháp dạy học hát ca khúc viết về Sơn La cho học sinh thanh nhạc giọng nữ cao.

Chương 1

CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TRẠNG DẠY HỌC HÁT CA KHÚC VIỆT VỀ SƠN LA CHO HỌC SINH GIỌNG NỮ CAO

1.1. Cơ sở lý luận

Cơ sở lý luận là nội dung không thể thiếu trong một số nghiên cứu khoa học nói chung và nghiên cứu về giáo dục nói riêng. Nó có thể được coi như phương hướng, giá đỡ giúp người nghiên cứu nhìn nhận các vấn đề không bị lạc hướng. Trong luận văn này, cơ sở lý luận sẽ được trình bày thông qua các nội dung dưới đây.

1.1.1. Một số khái niệm

1.1.1.1. Dạy học

Dạy học là quá trình hoạt động tương tác của hai chủ thể; người dạy giữ vai trò tổ chức điều khiển và truyền đạt kiến thức; người học tiếp thu có tính chủ động những kiến thức được truyền đạt; Hai hoạt động này có sự liên kết, tương tác và hỗ trợ lẫn nhau.

1.1.1.2. Phương pháp dạy học

Phương là con đường, là cách thức tổ chức hoạt động, điều khiển của GV nhằm giúp HS đạt được mục tiêu trong học tập. Đó là nội dung có tính chung nhất, chúng tôi cơ bản đồng thuận với cách giải thích này. Tuy nhiên, xin được giải thích thêm, phương pháp là khái niệm vừa có tính bất biến, vừa có tính khả biến. Tính bất biến là khi phương pháp giữ vai trò chính yếu trong một nội dung nghiên cứu nào đó, còn tính khả biến khi nó là một bộ phận và trở thành một thao tác nằm trong phương pháp chính.

1.1.1.3. Giọng nữ cao

Giọng nữ cao (thuật ngữ tiếng Ý gọi là Soprano) là giọng hát cao nhất trong các loại giọng. Giọng nữ cao thường có âm vực từ nốt c1 đến nốt c3, có trường hợp lên tới d3 nhưng hiếm gặp. Giọng nữ cao thường

chuyển giọng ở vị trí các nốt: e1 - f1 và e2 - f2, hát tốt ở những âm khu cao với đặc trưng là âm thanh sáng sủa và thực hiện được nhiều loại kỹ thuật như legrato, staccato, trillo, passage...

1.1.1.4. Ca khúc và ca khúc viết về Sơn La

Ca khúc:

Ca khúc là danh từ dùng để gọi những tác phẩm âm nhạc được thể hiện chủ yếu bằng giọng người (thanh nhạc) gồm hai bộ phận hợp thành đó là âm nhạc và lời ca...

Ca khúc Viết về Sơn La

Ca khúc viết về Sơn La là những ca khúc do các nhạc sĩ chuyên nghiệp hoặc không chuyên nghiệp sống tại Sơn La hay ở nơi khác sáng tác. Các nhạc sĩ lấy cảm hứng từ hiện thực đời sống, cảnh quan thiên nhiên, con người... để đưa vào ca khúc.

1.1.1.5. Dạy học và phương pháp dạy học ca khúc viết về Sơn La

Dạy học ca khúc viết về Sơn La:

Dạy học ca khúc viết về Sơn La là một quá trình hoạt động của hai chủ thể người dạy và người học. Người dạy - GV thanh nhạc - giữ vai trò tổ chức điều khiển và truyền đạt những kiến thức về thanh nhạc để thể hiện được yêu cầu có trong ca khúc viết về Sơn La cho người học.

Phương pháp dạy học ca khúc viết về Sơn La:

Dạy học ca khúc viết về Sơn La là cách thức tổ chức hoạt động, điều khiển của GV thanh nhạc trực tiếp đứng lớp giảng dạy, giúp HS học tốt và thể hiện thành công ca khúc viết về Sơn La nhằm đạt được mục tiêu trong học tập.

1.1.2. Nhận thức, quan điểm và dạy học hát ca khúc viết về Sơn La

1.1.2.1. Về nhận thức

Tránh thái độ cực đoan trong việc nhìn nhận ca khúc viết về địa phương

Không nên nghĩ và dùng bao giờ cho rằng, ca khúc viết về một tỉnh, một miền quê nào đó, do nội dung lời ca chỉ là sự kể lể về các địa danh thì khó có sự lan tỏa rộng rãi trong công chúng. Nhận thức như vậy có lẽ là chưa xác đáng, nếu không muốn nói là mang tính chủ quan, thiên cận và cục hữ.

Ca khúc viết về Sơn La là một thành tố của nền âm nhạc mới Việt Nam

Ca khúc viết về Sơn La vừa có cái chung, vừa có cái riêng. Nhìn sâu hơn, xa hơn trên phương diện về hình thức, cấu trúc, cách thức phản ánh, những ca khúc này phần nào cũng là sản phẩm của quá trình giao lưu, tiếp biến văn hóa giữa phương Tây và Việt Nam, giữa người Việt với các tộc người ở Sơn La. Trong nội dung của các ca khúc viết về Sơn La, là sự phản ánh cái đẹp về con người, cuộc sống lao động, tình yêu, cảnh quan thiên nhiên mang sắc thái riêng có... của tỉnh Sơn La.

1.1.2.2. Quan điểm về dạy học

Quan điểm về dạy học ở nước ta trong những năm gần đây đã có sự chuyển đổi từ việc lấy người dạy là trung tâm sang lấy người học là trung tâm. Quan điểm này cho rằng, hệ thống lý thuyết, nội dung kiến thức trong bài giảng vẫn còn hạn hẹp, chưa đủ để đáp ứng mục tiêu chuẩn bị cho cuộc sống sau này của các em. Do đó trong dạy học, cần phải chú trọng thông qua lý thuyết để chú trọng các kỹ năng thực hành, phát hiện vấn đề và giải quyết các vấn đề đặt ra trong thực tiễn. Do đó GV chỉ là người khơi gợi để HS tìm tòi, sáng tạo phát kiến ra những vấn đề mới để có thể áp dụng tốt vào trong cuộc sống.

1.1.2.3. Quan điểm về phương pháp dạy học hát ca khúc viết về Sơn La cho giọng nữ cao

Ca khúc viết về Sơn La, là một trong thành tố góp phần kết dệt lên bản sắc văn hóa của tỉnh Sơn La. Phải nhìn nhận như vậy để tránh hai thái cực trong dạy học là: quá coi trọng, đề cao phương pháp thanh nhạc của

phương Tây, cho đó là khuôn vàng thước ngọc; và ngược lại, với phương pháp dạy học thanh nhạc trong dân gian thì cho là cổ hủ, lỗi thời. Thực tế cho thấy, mỗi phương pháp của Ta hoặc của Tây đều có những ưu điểm và nhược điểm riêng. GV phải biết vận dụng, tận dụng, rút tía những ưu điểm trong phương pháp dạy học thanh nhạc của phương Tây và phương pháp của các nghệ nhân dân gian Việt Nam, kết hợp để đưa vào dạy học cho HS.

1.2. Vai trò của ca khúc viết về Sơn La trong đời sống và hoạt động nghệ thuật chuyên nghiệp

1.2.1. Trong đời sống tinh thần của người dân

Ca khúc viết về Sơn La, trong nội dung của nó là sự phản ánh về cuộc sống, do vậy nó là một mảng không thể thiếu trong đời sống tinh thần của người dân nơi đây. Ca khúc viết về Sơn La là một mảng không thể thiếu đối với đời sống tinh thần của người dân trong tỉnh.

1.2.2. Trong hoạt động chuyên nghiệp và giảng dạy thanh nhạc

1.2.2.1. Trong hoạt động chuyên nghiệp

Những chuyên đi biểu diễn cho đồng bào hoặc tham gia liên hoan nghệ thuật ca múa nhạc chuyên nghiệp, thì ca khúc viết về Sơn La là một phần không thể thiếu trong kết cấu của chương trình. Các ca khúc: *Tây Bắc năm xưa đón Bác về* (Cầm Bích), *Ngôi sao Khum Lù - Nàng Ủa* (Cầm Bích), *Em gái Chiềng Ly* (Vương Khon), *Mùa xuân vui già bánh dày* (Mạnh Cường), *Đèn thiêng bản Dao* (Minh Đức)... đã làm nên bản sắc của Sơn La.

1.2.2.2. Trong hoạt động dạy học thanh nhạc

Thứ nhất, là để tạo cho nội dung chương trình mang bản sắc riêng của một tỉnh miền núi, Nhà trường đã có ý thức đưa một số ca khúc viết về Sơn La vào dạy học là điều hợp lý với bối cảnh xã hội hiện nay.

Thứ hai, xét về phương diện là một trong những thành tố của chương trình, như đã đề cập ở trên, một số ca khúc viết về Sơn La có đủ điều kiện để đưa vào giảng dạy cho HS. .

Thứ ba, mục đích cuối cùng của nhà trường là đào tạo ra ca sĩ cung cấp cho Nhà hát Ca Múa Nhạc Sơn La, đào tạo ra nguồn nhân lực là những cán bộ làm công tác văn hóa, thông tin cho tỉnh.

1.3. Khái quát về tỉnh Sơn La và thực trạng dạy học hát ca khúc viết về Sơn La

1.3.1. Khái quát về tỉnh Sơn La

Sơn La là một tỉnh miền núi thuộc vùng cao phía Tây Bắc Việt Nam, nằm ở khu trung tâm của vùng, nằm sâu trong lục địa. Tỉnh Sơn La có 12 đơn vị hành chính cấp huyện (11 huyện và 01 thành phố). Dân số toàn tỉnh khoảng 1.252.650 người, gồm 12 tộc người cùng sinh sống. Trong đó, người Thái chiếm Thái 53,7%, ngoài ra còn có các tộc người Kinh, Mông, Mường, Xinh Mun, Dao, Khơ Mú, Lào, Kháng, La Ha, Tày, Nùng, tạo nên sự đa dạng về văn hóa, đặc biệt là về các phong tục, tập quán, nghệ thuật dân gian [56].

1.3.2. Trường Trung cấp Văn hóa Nghệ thuật và Du lịch và tổ bộ môn Thanh nhạc

1.3.2.1. Khái quát về Nhà trường

Trường Trung cấp VHNT&DL tỉnh Sơn La có địa điểm tại Khu đô thị mới Chiềng Ngần, thành phố Sơn La, tỉnh Sơn La. Trường được thành lập ngày 02 tháng 6 năm 1967. Hiện tại Trường có 40 cán bộ GV (37 biên chế, 3 hợp đồng lao động), trong đó có: Ban giám hiệu: 03 người; Phòng Đào tạo: 04 người; Phòng Hành chính tổng hợp và Công tác Học sinh sinh viên: 9 người; Khoa Nghệ thuật và Tổ chức biểu diễn: 09 người; Khoa Nghiệp vụ Văn hóa, Thông tin và Du lịch: 09 người; Khoa Văn hóa cơ bản: 06 người.

1.3.2.2. Về tổ bộ môn Thanh nhạc

Tổ bộ môn Thanh nhạc luôn có sự đồng hành cùng với lịch sử hình thành và phát triển của Nhà trường. Thời điểm hiện tại, Tổ bộ môn Thanh nhạc có 4 GV (2 nam, 2 nữ), thầy cô đều tốt nghiệp đại học chuyên ngành thanh nhạc tại các cơ sở đào tạo âm nhạc có uy tín như: Học viện Âm nhạc Quốc gia Việt Nam, Đại học Văn hóa Nghệ thuật Quân đội...

1.3.2.3. Đặc điểm và khả năng của học sinh thanh nhạc

HS trung cấp thanh nhạc, các em đều có độ tuổi từ 16 trở lên, nghĩa là đã bước vào thời kỳ ổn định giọng. Có em đang học năm cuối, hoặc đã tốt nghiệp chương trình trung học phổ thông. HS trung cấp thanh nhạc đa phần đều là con em của các tộc người thiểu số, sinh sống tại huyện thị, hoặc vùng sâu xa của tỉnh Sơn La.

HS trung cấp thanh nhạc đang theo học tại Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La, đa phần các em có năng khiếu bẩm sinh và có sự đam mê nghệ thuật, vì vậy rất chăm chỉ cả trong việc học lý thuyết và thực hành.

1.3.3. Thực trạng dạy học hát ca khúc viết về Sơn La

1.3.3.1. Nội dung chương trình và tài liệu học tập

Phần chuyên ngành trung cấp thanh nhạc, mỗi HS được học trong 8 học kỳ (4 năm học), tổng số giờ lên lớp là 400 tiết. Mỗi tuần 2 tiết, hình thức học một thầy, một trò.

Về tài liệu học tập, các ca khúc của nước ngoài chủ yếu được lấy theo kiểu chắp nhặt từ những bài mà trước kia GV đã photo trong quá trình còn là sinh viên, và một số từ các nguồn khác...

1.3.3.2. Thực trạng dạy học hát ca khúc viết về Sơn La

Hiện nay, trong quá trình dạy học ở trên lớp cho HS thanh nhạc tại Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La, GV thường thực hiện theo các bước với trình tự như sau: thời gian khoảng 10 đến 15 phút đầu tiết học cho

HS luyện thanh bằng những mẫu có sẵn. Thời gian còn lại GV cho HS thực hiện hát và sửa từng câu trong ca khúc đang dạy.

1.3.3.3. Thực trạng học của học sinh

HS chưa quan tâm đến tư thế cũng như cách thức biểu lộ cảm xúc đối với ca khúc mà các em đang học. Khẩu hình không linh hoạt, hàm dưới thường đưa ra phía trước, hay ngẩng đầu về phía sau, trán thường nhăn lại. Trong quá trình lấy hơi, HS thường chủ yếu lấy qua đường miệng nên hay tạo ra tiếng rít hay tiếng nấc. Không điều tiết và khống chế được hơi thở trong lúc hát, do đó sẽ tạo ra sự mất ổn định về trường độ và sự chông chênh về cao độ của nốt nhạc.

Tiểu kết

Trong quá trình đào tạo, mặc dù cơ sở vật chất của nhà trường mới đáp ứng được phần nào cho chuyên ngành thanh nhạc, nhưng bằng sự yêu nghề, đội ngũ GV đã biết vượt qua khó khăn để hoàn thành tốt nhiệm vụ được giao.

Chương trình chưa có tính cụ thể, chi tiết; tài liệu phục vụ cho học tập còn vụn vặt, chắp nhặt; quan điểm dạy học và phương pháp dạy học ca khúc viết về Sơn La của một số GV vẫn còn cực hữu và chưa có độ linh hoạt cần thiết; chưa quan tâm nhiều đến sự phù hợp cũng như cách thức phát triển năng lực cho HS. Về phía HS cũng có những hạn chế nhất định, đó là: sự không ổn định về tư thế, khả năng biểu cảm, hơi thở, cách phát âm và các kỹ thuật khác trong quá trình luyện tập...

Chúng tôi sẽ tận dụng những lợi thế sẵn có và dựa vào các đánh giá về thực trạng, từ đó đưa ra các giải pháp dạy học ca khúc viết về Sơn La cho HS thanh nhạc, để mang lại hiệu quả như mong muốn. Đó là công việc chính, mà chúng tôi sẽ thực hiện trong chương 2 của luận văn này.

Chương 2

BIỆN PHÁP DẠY HỌC HÁT CA KHÚC VIẾT VỀ SƠN LA CHO HỌC SINH THANH NHẠC GIỌNG NỮ CAO

2.1. Lựa chọn ca khúc viết về Sơn La đưa vào chương trình đào tạo thanh nhạc cho giọng nữ cao

2.1.1. Tiêu chí lựa chọn

2.1.1.1. Phù hợp với chương trình đào tạo

Chương trình đào tạo hệ trung cấp Thanh nhạc được thực hiện trong 4 năm học với thời lượng là 400 tiết học, được chia thành 8 học kỳ, mỗi học kỳ gồm 50 tiết. Bắt đầu từ năm thứ hai đến khi tốt nghiệp, tùy theo năm học mà mỗi học kỳ, HS bắt buộc phải học và thi 3, 4 hoặc 5 ca khúc, trong đó có một ca khúc viết về Sơn La.

2.1.1.2. Có tính lan tỏa sâu rộng trong công chúng

Những ca khúc được công chúng biết tới - trong đó có cả học sinh thanh nhạc, trước hết phải đạt được một số tiêu chí về nội dung và nghệ thuật. Nghĩa là, những ca khúc đó, về nội dung phải tạo ra sự gần gũi cho người nghe, họ cảm thấy đâu đó có hình ảnh quen thuộc của làng/ bản mình sinh sống, hay thấy như có một phần nào cuộc sống của họ đang được phản ánh, hoặc người nghe cảm nhận được những vẻ đẹp trong nội dung ca từ qua giai điệu âm nhạc mang lại.

2.1.1.3. Phù hợp với khả năng của học sinh

Các ca khúc được chọn đưa vào giảng dạy, nhất thiết phải tạo được cảm xúc thẩm mỹ tích cực cho HS, có được cảm xúc thẩm mỹ tích cực thì HS sẽ có thêm động lực để học tập, và lẽ dĩ nhiên các em sẽ mong muốn được chuyển tải những cảm xúc đó thông qua ca khúc được giao.

Giai điệu của ca khúc phải đẹp, phải có chỗ cho HS khoe được ưu thế của của giọng hát.

Lời ca cũng là một vấn đề khá quan trọng trong việc lựa chọn ca khúc đưa vào dạy học thanh nhạc.

2.1.2. Các ca khúc được lựa chọn

Căn cứ vào chương trình đào tạo hệ trung cấp chuyên ngành thanh nhạc, về số lượng HS và ba tiêu chí vừa đề cập ở trên, chúng tôi đề xuất, bổ sung thêm số lượng ca khúc viết về Sơn La cho giọng nữ cao gồm 18 bài, được phân ra cho các học kỳ như sau:

Học kỳ 3 năm thứ hai: *Phố núi tình em* (Triệu Phương), *Chè quê tôi* (Mùi Hải), *Cho bản em mùa xuân* (Lò Thanh Yên).

Học kỳ 4 năm thứ hai: *Về Thuận Châu quê em* (Khắc Bạo), *Giọt mưa trên Sông Đà* (Cầm Minh Thuận), *Đừng như thế* (Mùi Hải).

Học kỳ 5 năm thứ ba: *Mai Sơn huyền thoại ngày mai* (Việt Cường), *Yêu lắm Sơn La* (Thanh Xuân), *Em gái Chiềng Ly* (Vương Khon).

Học kỳ 6 năm thứ ba: *Cầu mưa* (Mè Hoàng Thanh), *Theo em về Mường La* (Vũ Văn Viết), *Tình Sơn nữ Sông Đà* (Nhạc: Xuân Dũng; Thơ: Dương Thị Mùi).

Học kỳ 7 năm thứ tư: *Tây Bắc năm xưa đón Bác về* (Cầm Bích), *Lời dặn pí thiu* (Bạc Cầm Vòng), *Tâm tình cây đàn Hưn mạy* (Mùi Hải).

Học kỳ 8 thứ tư: *Tình em, Ngôi sao Khun Lù - Nàng Ủa* (Cầm Bích), *Người Châu Yên em bắn máy bay* (Trọng Loan).

Tùy theo khả năng âm nhạc và tố chất, đặc điểm giọng hát của từng em, mà trong mỗi học kỳ, GV có thể chọn một trong những ca khúc phù hợp để dạy cho HS.

2.2. Đặc điểm chung ca khúc viết về Sơn La được lựa chọn dạy học cho giọng nữ cao

2.2.1. Đặc điểm lời ca

Lời ca có vị trí khá quan trọng, là một phần không thể thiếu để làm nên diện mạo của một ca khúc. Đây là một trong những đặc điểm để nhận

diện sự khác biệt giữa ca khúc viết về Sơn La (của tỉnh Sơn La) với ca khúc của các địa phương khác.

2.2.1.1. Nội dung phản ánh

Khảo sát lời ca của 18 ca khúc, thì nội dung được phản ánh qua lời ca là khá phong phú, đa dạng. Đó là tình cảm của người dân Sơn La đối với Bác Hồ: “Tiếng Bác như sười ấm lòng ta/ Bác nắm tay đưa các dân tộc ta/ Kinh, Thái, Mường, Mông, Xá chung bài ca kết đoàn” (*Tây Bắc năm xưa đón Bác về* - Chăm Bích). Đó là tiếng hát reo vui, niềm tự hào của người dân khi được góp sức vào công cuộc kháng chiến của dân tộc: “Ta quyết giữ cái rẫy, cái nương/ Lũ cướp Mỹ ác tới đây/ Bắn ngay/ Có cây súng ta vững thêm cánh tay...” (*Người Châu Yên em bắn máy bay* - Trọng Loan).

Tình yêu đôi lứa cũng được đưa vào lời của ca khúc “Ơi em yêu thương/ Xa mái tóc xanh, mắt hạt cườm/ Em thấy chẳng Lù Khun với Nàng Ủa trong tiếng khóc thương” (*Ngôi sao Khun Lù - Nàng Ủa* - Chăm Bích). Nội dung ca ngợi về vẻ đẹp của một số miền quê cũng được đề cập, đó là: “Theo em về Mường La, nắng chiều buông la đà/ Nắng vương bước chân nọng sao, cho chiều ngẩn ngơ...” .

2.2.1.2. Sử dụng ngôn ngữ địa phương trong ca từ

Không phải tất cả, nhưng một số nhạc sĩ đã có ý thức về văn hóa hóa vùng miền thông qua việc sử dụng ngôn ngữ địa phương trong ca từ. Ngoài việc tạo nên bản sắc riêng, thì đây cũng là một đặc điểm nữa để nhận dạng ca khúc viết về Sơn La.

2.2.2. Đặc điểm âm nhạc

2.2.2.1. Hình thức, cấu trúc

Khi khảo sát 18 ca khúc đưa vào giảng dạy thì thấy những ca khúc viết về Sơn La chủ yếu được các tác giả/ nhạc sĩ viết ở hình thức hai hoặc ba đoạn đơn với những cấu trúc khác nhau.

2.2.1.2. Thang âm, điệu thức, âm điệu, âm vực và cách tiến hành giai điệu

Thang 5 âm, thang 7 âm... hoặc đan xen giữa các loại thang âm.

Có sử dụng sự kết hợp thủ pháp điệp âm và thêm nhiều nốt hoa mỹ.

Tiến hành giai điệu chủ yếu là bình ổn, liền bậc, tuy nhiên có xuất hiện bước nhảy (quãng 4,5,8) nhưng tần xuất không cao. Ca khúc có âm vực quãng 10 (c1 - e2). Hướng chuyển động giai điệu của đoạn a chủ yếu theo hình lượn sóng, âm điệu nổi bật là các quãng 2,3,4. Cách tiến hành giai điệu chủ yếu là bước đi liền bậc, bình ổn (quãng 2,3), tuy nhiên vẫn có bước nhảy (quãng 4,5) nhưng xuất hiện ít hơn, và sau bước nhảy là sự điền đầy của giai điệu.

2.3. Rèn luyện kỹ thuật cơ bản thể hiện ca khúc viết về Sơn La

2.3.1. Rèn luyện kỹ thuật cơ bản

2.3.1.1. *Hát liền tiếng*

2.3.1.2. *Hát ngân dài*

2.3.1.3. *Hát luyến, láy*

2.3.1.4. *Hát nhanh nhiều nốt (passeage)*

2.3.1.5. *Kỹ thuật nhấn tiếng*

2.3.1.6. *Kỹ thuật hát nảy tiếng*

2.3.2. Phát âm nhả chữ hát ca khúc viết về Sơn La

2.3.2.1. *Sửa cách phát âm các từ thiếu âm tiết cuối*

HS thanh nhạc Trường Trung cấp VHNT& DL Sơn La, khi phát âm một số từ thường thiếu âm tiết cuối và gây ra hiện tượng chuyển nghĩa của từ. Những từ có âm tiết cuối là *ng*, HS thường đọc là *n*, ví dụ trong ca khúc *Tây Bắc năm xưa đón Bác về* của nhạc sĩ Chăm Bích thì: *Chiêng Ly* thành *Chiên Ly*, *bóng cò* thành *bón cò*, *núi rừng* thành *núi rừn*, *chung bài ca* thành *chun bài ca*...

Chẳng hạn môn phát âm thành từ *Chiêng* mà không phải từ *Chiên*, thì lưỡi hơi cong không được để sát chân răng, khi phát âm phải dứt khoát,

vị trí âm thanh từ trong miệng phát ra đồng thời lúc đó khẩu hình hơi mở ngang.

2.3.2.2. Sửa cách phát âm mà một âm tiết của từ được thay thế bằng âm tiết khác

Trường hợp này thường gặp là âm e được thay thế bằng âm a. Chẳng hạn: *reo* vui thành *rao* vui (*Người Châu Yên em bắn máy bay* - Trọng Loan), hạt sương long lanh *reo* thành hạt sương long lanh *rao* (*Tình em* - Cẩm Bích), *ngheo* khô, *theo* người thành *ngào* khô, *thao* người (*Cho bản em mùa xuân* - Lò Thanh Yên)...

2.3.2.3. Sửa thanh sắc về thanh ngã đảm bảo đúng nghĩa của từ

HS thuộc tộc thiểu số thường phát âm: thanh ngã thành thanh sắc. Chẳng hạn: Mỹ, vững, những (*Người Châu Yên em bắn máy bay* - Cẩm Bích) thành *Mý, vứng, nhứng*; Hung dữ, ngựa mặt đón mưa rơi, nghĩa tình, cháy mãi thành: *hung dứ, ngựa* mặt đón mưa rơi, nghĩa tình (*Giọt mưa trên sông Đà* - Nhạc: Cẩm Minh Thuận; Thơ: Đinh Hữu Xanh);

2.4. Thực nghiệm sư phạm

2.4.1. Mục đích và nội dung thực nghiệm

Muốn cho HS thanh nhạc giọng nữ cao thể hiện tốt các ca khúc viết về Sơn La, thì điều tất yếu là mỗi GV phải tìm ra những biện pháp để thực hiện các phương pháp dạy học thanh nhạc sao cho phù hợp với từng đối tượng HS để đạt được được mục tiêu chuyên môn đề ra trong quá trình đào tạo một cách tốt nhất.

2.4.2. Đối tượng và thời gian thực nghiệm

Đối tượng thực nghiệm là các em học sinh năm thứ tư chuyên ngành thanh nhạc giọng nữ cao. Cụ thể, chúng tôi sẽ thực hiện dạy cho hai học sinh có khả năng chuyên môn tương đương nhau. Học sinh Hàng Thị Pàn Nhia (người dân tộc Mông) được chọn là đối tượng để thực

nghiệm; học sinh Cà Thị Kim Oanh (người dân tộc Thái) được chọn để dạy đối chứng.

Dạy thực nghiệm là GV Bùi Thị Minh Huyền; dạy đối chứng là GV Phạm Thị Xuân Thủy.

Thời gian thực nghiệm và đối chứng đều được thực hiện cùng ngày khác tiết, đối chứng trước, rồi đến thực nghiệm. Đối chứng hay thực nghiệm, mỗi loại được tiến hành trong 6 tiết; mỗi tuần 2 tiết (mỗi tiết/ một buổi) vào học kỳ 1 năm thứ tư (niên khóa: 2018 - 2022). Cụ thể vào ngày: 1,4,8,11,15,18 tháng 11 năm 2021. Địa điểm thực nghiệm tại Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La.

2.4.3. Tiến hành thực nghiệm

Chuẩn bị thực nghiệm

Chúng tôi xin ý kiến tổ chuyên môn, thông qua khoa kiến nghị nhà trường cho phép tổ chức dạy đối chứng và dạy thực nghiệm. Kiến nghị với tổ chuyên môn cử 3 giáo viên (Phạm Thị Xuân Thủy, Nguyễn Văn Hoan, Đồng Văn Chiến) và 3 học sinh chuyên ngành thanh nhạc (Lường Thị Kim Uyên, Lò Thị Huyền, Tòng Thị Kim Chi) đến dự giờ đối chứng và giờ thực nghiệm để quan sát, cho ý kiến nhận xét, đánh giá về phương pháp dạy học của các tiết học.

Để thực hiện việc dạy học đem hiệu quả như mong muốn, chúng tôi cần có sự hỗ trợ của HS trong việc chuẩn bị phòng học, máy nghe, đàn piano, kê bàn ghế cho GV và HS dự giờ. Bên cạnh đó, yêu cầu HS chuẩn bị trước ở nhà về tinh thần, thái độ cũng như nội dung và các vấn đề liên quan tới ca khúc *Tây Bắc năm xưa đón Bác về* để đáp ứng tốt trong giờ dạy học thực nghiệm.

Tiến hành dạy học

Với những tiết học đối chứng, GV vẫn thực hiện theo phương pháp dạy học như cũ qua các bước: luyện thanh, giới thiệu và trình bày mẫu tác

tác phẩm, cho HS hát từng câu theo kiểu cuốn chiếu, hát toàn bài và cuối cùng là nhận xét đánh giá.

Với tiết học thực nghiệm, cơ bản thứ tự các bước dạy học vẫn như trước đây. Tuy nhiên, trong một số bước có những thay đổi nhất định, đây là sự khác biệt giữa các biện pháp thực hiện của tiết học thực nghiệm so với tiết học đối chứng.

2.4.4. Kết quả và đánh giá thực nghiệm

Vào đầu giờ thực nghiệm, chúng tôi đã phát cho HS và GV dự giờ phiếu khảo sát, đánh giá với số lượng và yêu cầu nội dung cụ thể trong từng phiếu, các ý kiến được tổng hợp lại sau giờ thực nghiệm như sau:

Đối với đối tượng dự giờ là HS, câu 1: 100% HS sau giờ thực nghiệm rất thích học ca khúc viết về Sơn La. Câu 2: 100% HS cho rằng học hát ca khúc viết về Sơn La là rất quan trọng. Câu 3: 100% chọn mức hai, đó là mỗi ngày dành thời gian khoảng 30 phút đến 1 tiếng cho việc tự luyện tập các kỹ thuật ở nhà.

Với đối tượng là GV dự giờ thực nghiệm; câu hỏi thứ nhất về phương pháp, cả ba thầy cô đều nhất trí đánh giá: sử dụng phương pháp phù hợp có nhiều biện pháp mới, tuy nhiên cần chú ý đến việc phân bổ thời gian trong tiết học cho hợp lý hơn và tạo nhiều điều kiện cho HS phát huy tích cực, chủ động, sáng tạo trong giờ học.

Tiểu kết

Trong chương trình đào tạo hệ trung cấp thanh nhạc, bắt đầu từ năm thứ hai cho đến hết năm thứ tư, mỗi kỳ học sinh đều phải học một ca khúc viết về Sơn La. Việc đưa ca khúc này vào dạy học vừa đảm bảo được tính vùng miền, vừa đảm bảo được tính nghệ thuật và đáp ứng được yêu cầu của chương trình đào tạo.

Trên cơ sở của những tiêu chí đề ra, việc chọn được các ca khúc đưa vào dạy học đã là một thành công, nhưng để HS thể hiện tốt những bài được học lại là một vấn đề không kém phần quan trọng.

Ngoài rèn luyện về kỹ thuật thanh nhạc, chúng tôi còn chú ý tới việc phân tích và hướng dẫn tỷ mỉ, cụ thể những từ mà HS thường phát âm sai. Căn cứ vào quá trình dạy học, đối với mỗi HS sẽ có những cách thức rèn luyện riêng, điều đó giúp các em dần nhận biết được sự khác biệt khi thể hiện một ca khúc nước ngoài với ca khúc viết về Sơn La. Với các bước và cách thức thực hiện như vậy, sẽ tạo cho HS sự hứng thú trong quá trình học tập. Về phương diện lý thuyết được xây dựng như vậy, cơ bản đã mang tính hợp lý, tất nhiên trên cơ sở đó, chúng tôi sẽ kiểm định về tính khả thi mà các biện pháp đã đưa ra, thông qua thực nghiệm sư phạm. Các tiết dạy học thực nghiệm được GV và HS tham dự đánh giá cao. Kết quả thu được thông qua các tiết dạy thực nghiệm là HS đã thể hiện đúng tinh thần của ca khúc cả trên phương diện về ca từ, hình tượng văn học và ngôn ngữ âm nhạc. Điều đó có thể khẳng định, các biện pháp dạy học ca khúc viết về Sơn La cho HS trung cấp thanh nhạc, giọng nữ cao đã giải quyết tốt vấn đề đặt ra.

KẾT LUẬN

Trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La, là một trong những cơ sở đào tạo năm hóa nghệ thuật có bề dày về truyền thống lịch sử, có uy tín ở khu vực phía Bắc nước ta.

Trong quá trình phát triển, mặc dù cơ sở vật chất của nhà trường mới chỉ đáp ứng được phần nào cho chuyên ngành thanh nhạc, nhưng đội ngũ GV bằng sự nhiệt tình, cộng với lòng yêu nghề đã biết vượt qua khó khăn để hoàn thành tốt nhiệm vụ đào tạo. Quan điểm dạy học và phương pháp dạy học ca khúc viết về Sơn La của một số GV vẫn còn chưa quan tâm nhiều đến sự phù hợp cũng như cách thức phát triển năng lực cho HS.

Về phía HS cũng có những hạn chế nhất định, đó là: sự không ổn định về tư thế, khả năng biểu cảm, hơi thở, cách phát âm tiếng Việt phổ thông và các kỹ thuật thanh nhạc khác trong quá trình học tập...

Trong chương trình đào tạo hệ trung cấp thanh nhạc, từ năm thứ hai cho đến khi ra trường, mỗi kỳ, mỗi HS đều phải học một ca khúc viết về Sơn La. Trên cơ sở của chương trình như vậy, nên Việc lựa chọn ca khúc viết về Sơn La để đưa vào dạy học cho HS thanh nhạc giọng nữ cao là hoàn toàn hợp lý.

Muốn để HS thể hiện tốt những ca khúc viết về Sơn La, GV phải phân tích từng ca khúc để giúp HS hiểu và nắm chắc được đặc điểm chung về ngôn ngữ âm nhạc và lời ca.

Sau khi rèn luyện những kỹ thuật hát cơ bản và hợp lý cho HS, một vấn đề không được quên đối với việc dạy học ca khúc viết về Sơn La, đó là việc phân tích và hướng dẫn tỷ mỉ, cụ thể cách lấy hơi, mở khẩu hình, cách đặt vị trí âm thanh... những từ mà HS thường quen phát âm theo tiếng địa phương. Kết quả thu được thông qua các tiết dạy thực nghiệm là HS đã thể hiện đúng tinh thần của ca khúc cả trên phương diện về ca từ, hình tượng văn học và ngôn ngữ âm nhạc. Như vậy, bước đầu có thể khẳng định, các biện pháp dạy học ca khúc viết về Sơn La cho HS giọng nữ cao trung cấp thanh nhạc đã cơ bản giải quyết tốt các vấn đề đặt ra. Điều đó cũng có nghĩa là, nghiên cứu của chúng tôi, thời gian tới có thể áp dụng vào dạy học cho HS trung cấp thanh nhạc tại Trường VHNT&DL tỉnh Sơn La, và cũng có thể là tài liệu tham khảo cho các trường Văn hóa nghệ thuật ở khu vực phía Bắc nói chung, khu vực Tây Bắc nói riêng.

